

РЕЙКІН

Віталій Самсонович
Vitaliyreikin@gmail.com

УДК 336.02

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ ЯК КОМПРОМІС
ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИSIMPLIFIED SYSTEM OF TAXATION AS A COMPROMISE OF ECONOMY
DESHADOWINGк.е.н., доцент, СНУ імені
Лесі Українки

У статті розглянуто можливості функціонування та реформування спрощеної системи оподаткування України як фіскального компромісу часткової детінізації економіки. Запропоновано модифікацію основних складових спрощеної системи оподаткування в напрямі вирівнювання загального податкового навантаження на суб'єктів господарської діяльності. Обґрунтовано необхідність подальшого існування спрощеної системи оподаткування в Україні.

В статье рассмотрены возможности функционирования и реформирования упрощенной системы налогообложения Украины как фискального компромисса частичной детенизации экономики. Предложена модификация основных составляющих упрощенной системы налогообложения в направлении выравнивания общей налоговой нагрузки на субъектов хозяйственной деятельности. Обоснована необходимость дальнейшего существования упрощенной системы налогообложения в Украине.

The article deals with the possibilities of functioning and reforming the simplified system of taxation in Ukraine as a fiscal compromise for the partial deshadowing of the economy. The modification of the main components of the simplified taxation system in the direction of equalizing the general tax burden on economic entities is proposed. The necessity of the further existence of the simplified taxation system in Ukraine is substantiated.

Ключові слова: податки, спрощена система оподаткування, податкове навантаження, детінізація

Ключевые слова: налоги, упрощенная система налогообложения, налоговая нагрузка, детенизация

Keywords: taxes, simplified taxation system, tax burden, deshadowing

ВСТУП

Спрощене оподаткування як окремий фіскальний механізм є важливою компонентою загальної податкової системи в Україні. В контексті реалізації економічних реформ доцільність існування спрощеного оподаткування малого бізнесу все частіше ставиться під сумнів певними науковцями чи органами виконавчої влади. При цьому загальний рівень оподаткування офіційної економіки – одна із ключових детермінант, від якої безпосередньо залежать масштаби тінізації.

Дослідженню впливу податкових аспектів на розвиток економіки загалом, та тіньового сектору, зокрема, присвячені публікації таких вчених як В. Дубровського, А. Крисоватого, І. Мазур, М. Флейчук та багатьох інших вчених. При цьому пошук оптимальних параметрів податкової системи залишається перманентним.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є формування пропозицій щодо оптимальної конфігурації спрощеної системи оподаткування як одного із чинників детінізації національної економіки.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці згідно предмета дослідження, ресурси Internet та офіційні статистичні дані.

При проведенні дослідження використано методи логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Спрощена система оподаткування (ССО) – досить поширений в багатьох країнах специфічний спосіб непрямой підтримки розвитку малого підприємництва. В Україні ССО застосовують близько 2/3 фізосіб-підприємців та третина малих підприємств.

Оскільки спрощення сплати податків на практиці призводить до скорочення бази оподаткування, це розглядається фахівцями як певний привілей, хоча сам по собі не є таким. Обмежене застосування спрощеного режиму оподаткування виправдане принаймні з декількох причин.

А. ССО має важливе соціальне значення, оскільки стимулює самозайнятність та створення робочих місць у малому (та особливо дрібному) бізнесі, цим самим скорочуючи існуюче безробіття. Кількість платників єдиного податку становить 1,3 млн. осіб [2, с. 33];

разом із найманими особами – біля 7 млн. працюючих, тобто 42% від всього зайнятого населення країни [3, с. 49]. Альтернатива цьому сектору – або безробіття, або низькооплачувані робочі місця в більших підприємствах.

Б. Існування ССО де-факто є фіскальним компромісом часткової детінізації економіки, що характерно для інституційно слабких країн. Залишаючись у легальному правовому середовищі, сектор малого підприємництва генерує відносно невеликі кошти: загальні надходження єдиного податку становлять 6,9 млрд. грн. [2, с. 33], що еквівалентно 1,6 % доходів зведеного бюджету країни [3, с. 229]. Однак, оскільки при цьому одночасно заощаджуються значні соціальні виплати із безробіття, у контексті бюджетної політики такий податковий режим є виправданим. За оцінками Центру соціально-економічних досліджень CASE Україна національна економіка від функціонування ССО загалом отримує позитивний економічний ефект, що становить 0,4 % ВВП [1, с. 7].

В. ССО базується на спеціально розроблених правилах, які порівняно із загальною системою, більш прості, однозначніші, чіткіші та уніфіковані. Цим самим створені умови для захисту малого бізнесу від дискреційних можливостей працівників податкових органів, що особливо актуально для нашої країни. Зазначена система мінімізує особисту взаємодію суб'єктів підприємницької діяльності із інспекторами ДФС, а отже є ефективним засобом протидії корупції.

Г. За своїм походженням господарська діяльність у сфері малого підприємництва не потребує повноцінного ведення обліку витрат, а в більшості випадків – і первинної документації (для першої та другої груп). Відповідно ССО у формі єдиного податку – оптимальний варіант, за якого необхідно дотримуватися лише обмежень щодо загального доходу, встановленого законодавством.

Паралельне співіснування двох режимів оподаткування із різними базами створює можливості економічним агентам для легальної податкової оптимізації. До найбільш поширених зловживань, пов'язаних із ССО, відносять:

- використання найманих працівників в якості ФОП для мінімізації зобов'язань із сплати ПДФО та ЄСВ;
- реєстрація підприємств для формування фіктивного податкового кредиту при сплаті ПДВ (3 група);
- штучний поділ середніх та великих підприємств для застосування низьких ставок єдиного податку (фактично – регресивне оподаткування);
- використання ССО при контрабанді, оскільки відсутність повноцінного обліку не дає змоги реалізувати митний постаудит;
- заниження власних обсягів реалізації суб'єктами підприємницької діяльності у зв'язку із відсутністю ефективного контролю реального обороту (проблема всеохоплюючого впровадження РРО).

Дослідження проекту USAID «ЛЕВ» із застосуванням «кривої Парето» виявили окремі аномалії, які засвідчили, що приховування обсягів реалізованої продукції найбільш характерне при наблизенні до верхньої межі другої групи платників податків [1, с.

8]. Загалом величина фіскальних втрат від приховування доходів суб'єктами підприємницької діяльності, що перебувають на ССО, на порядок менша порівняно із такими способами податкової оптимізації, як офшоризація та зловживання із відшкодуванням ПДВ [1, с. 10]. Тобто величина найбільш вагомих податкових втрат зосереджена не в малому бізнесі, а зловживання є не настільки значними, скільки помітними. Відповідно, ССО потребує не скасування чи кардинального реформування, а цільового коригування. Застосування спрощеного податкового режиму повинне здійснюватися виключно стосовно сфери малого підприємництва, а не в якості альтернативи для великого бізнесу. Тому ССО потребує вдосконалення шляхом її модифікації за окремими групами.

Для першої та другої груп ССО базові елементи оподаткування пропонуємо залишити без змін – із обмеженнями за видами підприємницької діяльності та кількістю найманих працівників. Внаслідок перманентної девальвації національної валюти вартісні критерії фіксації малого підприємництва деформуються, тому допустимий розмір доходу в ССО доцільно уніфікувати залежно від соціального індикатора «мінімальна заробітна плага». Граничні обсяги річного доходу пропонується встановити такі: для першої групи – до 200 мінімальних зарплат, відповідно для другої – до 1000 із введенням реєстраторів розрахункових операцій (РРО). Верхня межа ставки єдиного податку визначається відповідно до 10% мінімальної зарплати для першої групи та 20% – для другої, але номінально величина оплати збільшуватиметься із зростанням бази оподаткування.

Для третьої групи пропонуємо такий варіант компромісної трансформації:

- базу оподаткування є річний дохід із його обмеженням до 2000 мінімальних зарплат та обов'язковим застосуванням РРО;
  - ставка єдиного податку (попередньо була збільшена у 2016 р.): 3% та ПДВ, або 5% від доходу, тобто без подальшого зростання податкового навантаження;
  - для сфери торгівлі пропонується окремий експеримент: встановити величину єдиного податку залежно від торговельної площі, оскільки цей фізичний параметр легше проконтролювати, ніж обсяг доходу;
  - виключити із третьої групи платників податків юридичних осіб; тим самим ССО залишиться доступною виключно для ФОП та забороняється ведення господарської діяльності з юрособами за одночасного перебування із ними у трудових відносинах.
- Четверту групу пропонується повністю скасувати, залишивши можливість сільськогосподарським товаровиробникам застосовувати ССО не за галузевою ознакою, а на загальних підставах.

ВИСНОВКИ

Запропоновані трансформації зменшать вигоди застосування податкової оптимізації за рахунок вирівнювання ефективного фіскального навантаження між ССО та загальною системою. Проте вдосконалення ССО необхідно реалізовувати тільки одно-

часно із введенням ліберальної загальної системи оподаткування. В результаті загальне податкове навантаження на економічних агентів має збалансуватися шляхом наближення загальної системи до ССО, а не навпаки.

Сектор малого підприємництва нині не спроможний генерувати більше сплачених податків та ніщо не вказує на можливе зростання цих обсягів при переведенні суб'єктів із ССО повністю на загальну систему. Альтернативою ССО у переважній більшості випадків є не «повне» оподаткування, а абсо-

лютна «тінь». Тому вважаємо за необхідне ввести п'ятирічний мораторій на скасування ССО.

Список використаних джерел

1. Дубровський В. Чи треба реформувати спрощену систему оподаткування МСП? / В. Дубровський / Центр соціально-економічних досліджень CASE Україна, 13 липня 2015. – 12 с.
2. Податкова реформа: факти і цифри / Міністерство фінансів України, 2015. – 60 с.
3. Статистичний щорічник України за 2015 рік / за ред. І.М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 575 с.